

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

efoto.lt nuotr.

NEPRIKLAUSOMYBĖS DIENA

Keistas tas pasaulis. Kokių gluminančių, o kartais ir aštrių beigi žeidžiančių kampu į mus atsisuka tokie pamatiniai žodžiai, kaip „laisvė“, „lygybė“, „nepriklausomybė“... Išnaudojami politikų populistų, jie transformuojasi ir nebetenka savo paprastos ir gilios reikšmės, suprantamos kiekvienam ne tik sveiką nuovoką, bet ir kuklumo, orumo ir atjautos jausmą turinčiam piliečiui.

Daug parašyta ir pasakyta apie Brexito rezultatus. Nenoriu kartoti jau pasakytų žodžių. Sutinku, kad nugalėjo pigus populizmas, nuo kurio, pasirodo, neapsaugota netgi tokia istoriškai brandi ir sena tauta, kaip britai. Tik kuo toliau, tuo labiau atrodo, kad nugalėjo ne tik populizmas, bet ir amžinoji žmogaus tuštybė. Tai, kad galime viską padaryti vieni. Patys. Sau. Dėl savęs. Ar toks mąstymas teisingas? Nežinau. Tik žinau, kad tautos tvirtesnės tuomet, kai gali ne po vieną, o kartu stoti prieš pasaulio negandas. Kad sutarimas ir susitarimas – didžiulė vertybė, kuri įgyjama sunkiai, todėl prarasti ją – neišmintinga.

O kai girdžiu frazę, kurią sviedžia triumfuojantis populistas („šiandien mūsų nepriklausomybės diena“), apima prieštaringi jausmai. Visų

pirma todėl, kad esu mažos tautos atstovė. Tautos, iš tiesų žinančios, kas yra nepriklausomybė. Ir kas yra priklausomybė, kai neturi teisės nei į valstybingumą, nei į gimtąją kalbą, nei į laisvą žodį, nei į teisingą istoriją, nei į ateitį. Kai nuo vaikystės esi auginamas kaip klusnus imperijos sraigtelis ir ideologinis mankurtas ir tik istorinėms aplinkybėms palankiai susiklosčius, sužinai, kaip tavo tautą trėmė, žudė, griovė jos paveldą ir stengėsi sunaikinti jos tradicijas, kalbą, valstybės struktūrą, intelektualinį ir kultūrinį potencialą.

Vilija Aleknaitė-Abramikienė, TS-LKD partijos narė, muzikologė ir žurnalistė, savo knygoje „Laisvės klavyrai“, kurioje surinkti jos straipsniai, rašyti įvairiais metais (nuo 1990-ųjų iki šių dienų), viename straipsnyje rašo, kaip viena britė, sukrėsta to, ką Vilija pasakojo apie lietuvių tremtį, išėjo į lauką ir ilgai stovėjo sniege. Lengvai apsirengusi, su bateliais. Jos vyras paskui skundėsi, kad ji nenorėjo gerti su juo arbatos.

Taip, ne visi žmonės po tokių pasakojimų gali gerti arbatą. Bet kiti, matyt, gali. Galbūt jų stiprūs nervai. Svetima kančia juk atrodo tokia tolima. Kam gali dėl jos skaudėti širdį?

Tačiau juk turi skaudėti! Turi! Kitaip mūsų

ŠĖTONO KARALYSTĖ

mes prie urnų prisiekėm daugiau
nemokėsime duoklės
išskalauti veidai rūsiuose užkankinta mintis
mes šitie kur dabar karalystėje tartum
vaiduokliai
vis vaidenasi mums vis šviesesnė šviesi
ateitis
mes meluojam gudriau mes vergaujam
šėtono pagundoms
mes paklūstam golemoms nes mums
nepaklūsta mirtis
mus prarijo giliai kelios saldžios
paausintos burnos
mus uždarė giliai geležinė valdovo širdis

čia gyvenimas mūsų kasdien čia jį mirštam
iš naujo
čia diena po dienos vis skaudžiau vis
skurdžiau vakarėjam
čia krikščioniškam kraujui įlieja
mamoniško kraujo
čia nėra ateities nes čia vietos nėra
sutvėrėjui
mes iš čia kur baisu kur siaubinga gyventi
numirti
kur krenti užmarštin. tartum dirbi
nežmoniškus darbus
mes iš čia kur mums kirs paskutinį ir
mirtiną kirtį
mūsų broliai iškėlė eilėraščius mūsų kaip
kardus

Aidas Marčėnas

gyvenimas neturėtų prasmės – gyventi *sau* iškūnija tik dalį Kristaus priesako „Mylėk savo artimą kaip save patį“, ir tai egoistinis iškūnijimas, nes tavo artimas šiandien yra nebūtinai šalia, bet galbūt ir kiek toliau, tarkim, kitoje laiko juostoje ar kitame Žemės pusrutulyje.

Todėl atsiskyrimas dėl *nepriklausomybės*, kurios sąvoka iki šiol neaiški (na, galima suprasti kaip nepriklausomybę nuo biurokratų, bet tai kiek juokinga, nes įveikti Briuselio biurokratą toli gražu nėra tas pats, kaip įveikti, tarkim, Rusijos biurokratą, iškūnijantį kriminalinę valdžios struktūrą) man atrodo egoistiškas.

Žinoma, daug kas pasakys, kad rinkėjų sprendimą reikia gerbti. Vėl žodis, kuris atrodo pakliuvęs į netinkamą vietą. Su tokiu sprendimu reikia susitaisyti, o ne gerbti; yra dalykų, vertesnių pagarbos. Pavyzdžiui, išmintis. Tačiau politikai ja apdovanojami retai, kur kas dažniau jų sielas pasiglemžia puikybė. Nenuostabu, nes juk niekam nėra taip sunku atsispirti, kaip jai, didžiausiam išminties priešiui.

Renata Šerelytė

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2016 m. suteikė 10 000 euro paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Nepriklausomybės diena • **2-as psl. Renata Šerelytė.** Novelės apvainikavimas (110-ųjų Antano Vaičiulaičio gimimo metinių paminėjimas) • **3-as psl. Virginija Babonaitė-Paplauskienė.** Prakalbinti sielą • **4-as psl. Eglė Juodvalkė.** Alyvų ir rugiagėlių žydėjimas Lietuvoje • **6-as psl. Algis Vaškevičius.** Minint Lietuvos radijo 90-metį – įspūdinga istorinė paroda • **7-as psl. Rita Škiudienė.** „Ir stok už garbę Lietuvos...“ (6) • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Paulos Urbonaitės novelė „Kaimynas“ • Šiųmetė Santara-Šviesa asmeniniu žvilgsniu

Novelės apvainikavimas

11-osios Antano Vaičiulaičio ir 1-osios Jaunojo novelisto premijos įteikimas Vilniuje

Renata Šerelytė

Birželio 22 dieną Vilniuje, Lietuvos rašytojų sąjungos klube buvo paminėtos 110-osios Antano Vaičiulaičio gimimo metinės, apvainikuotos gražios ir prasmingos šventės – Antano Vaičiulaičio premijos už novelistiką įteikimo. Šią šventę kas dveji metai rengia nenuilstančios Antano Vaičiulaičio dukros – Aldona DeBold, Danutė Nurse ir Joana Buivys, kurios yra ir šios garbingos premijos mecenatės.

Priminsiu, kad Antano Vaičiulaičio premija skiriama už geriausią novelę, išspausdintą Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštyje „Metai“ per dvejus metus. Šiemet ji įteikta rašytojui, poetui, scenaristui, aktoriumi ir režisieriui Alvydui Šlepikui už novelę „Violončelė“. Alvydas Šlepikas – vienuoliktasis premijos laureatas. Taip pat visų laukė džiugi naujovė – pirmą kartą įteikta Antano Vaičiulaičio Jaunojo novelisto premija. Ją komisija be ilgų dvejonių paskyrė Paulai Urbonaitei už novelę „Kaimynas“ (šią novelę siūlome skaityti kitame „Kultūros“ numeryje).

Vakara pradėjęs naujasis „Metų“ redaktorius, poetas Antanas Šimkus be ilgos įžangos žodį perdavė vienai iš mecenatėjų – Danutei Vaičiulaitytei-Nurse. Ponia Danutė džiaugėsi neblėstančia Antano Vaičiulaičio atminimo šviesa ir labai gausiu stiprių novelistų, pretendavusių į premiją, būriu. O laureatus rinkusi komisija, ponios Danutės pavadinta „rinkimų komitetu“ (jį sudarė Antanas Šimkus, komisijos pirmininkas – rašytojas Danielius Mušinskas, literatūros kritikė Jūratė Sprindytė, literatūrologė Žydronė Kolevinskienė, rašytoja Danutė Kalinauskaitė ir rašytoja Renata Šerelytė) pasijuto nuveikusi tikrai svarbų darbą, ne ką menkiau nei kokiame Seimo posėdyje, tad ne veltui gavo dovanų po knygą iš mecenatėjų rankų – Antano Vaičiulaičio „Italijos vaizdus“.

Padėkos raštu buvo apdovanotas ir ilgametis vertinimo komisijos narys, lydėjęs šios premijos kelią beveik nuo pat pradžių ir itin daug prisidėjęs prie jos sklaidos – rašytojas ir kritikas Vytautas Martinkus. Savo kalboje jis

Iš k.: Vytautas Martinkus, Danutė Nurse, Renata Šerelytė, Antanas Šimkus, Žydronė Kolevinskienė, Alvydas Šlepikas, Laura Sintija Černiauskaitė, Paula Urbonaitė, Danutė Kalinauskaitė

Jaunojo novelisto premijos laureatė Paula Urbonaitė

minėjo tris skaičius, turinčius lemtinę, o gal ir kiek mistišką prasmę – Antanui Vaičiulaičiui šiemet sukanka 110 metų, o ponas Vytautas jau kiek laiko važinėjęs su automobiliu, kurio valstybinis numeris yra kaip tik toks... Kitas skaičius – 11, vienuoliktoji premija, vienuoliktas laureatas, kuris tarsi ir pradeda naują etapą, nes dešimt novelistų jau sulaukė ir bendros knygos – jų novelės sudėtos į antologiją „Debesis ant žolės“, o štai Alvydui antologijos reiks ilgokai palaukti... Trečiasis skaičius – 86, būtent tais, 1986-aisiais metais, Antanas Vaičiulaitis atvyko į Lietuvą, ir jo tada labai laukė Juozas Grušas, deja, nespėjo susitikti; prieš pat Vaičiulaičiui atvykstant, Grušas mirė...

Komisijos pirmininkas Danielius Mušinskas trumpai pasakojo, kaip dirbo komisija, kokius pretendentes siūlė. Per dve-

jus metus „Metuose“ išspausdinta nemažai novelių, minėti tokie žinomi vardai, kaip Marius Ivaškevičius, Andrius Jakučiūnas, Romas Daugirdas, kaip labai stipri išskirta Jolitos Skablauskaitės novelė „Juoda šviesa“, tačiau Alvydo Šlepiko „Violončelė“ buvo be ilgų dvejonių pripažinta geriausia. Ji labiausiai atitiko ir A. Vaičiulaičio kūrinių dvasią, ir klasikinės novelės kanoną.

Jūratė Sprindytė, o vėliau Danutė Kalinauskaitė išsamiau aptarė abiejų Vaičiulaičio premijų laureatų – Šlepiko ir Urbonaitės – noveles, jų specifiką, tai, kuo jos žavi, kaip meistriškai ir lengvai (tas lengvumas, žinia, lengvas atrodo tik skaitytojui) parašytos. Juk novelė, kaip ir eilėraštis, tik iš pirmo žvilgsnio atrodo besas lengvas žanras, o iš tiesų jis reikalauja didelio talento ir meistriškumo, mokėjimo ne tik pasakoti, bet ir intriguoti, jaudinti, nepalikti skaitytojo abejingo, pagaliau – nemeluoti ir negražinti be reikalo, kad įtiktų nereikiam laimingų pabaigų mėgėjui.

Tą rašytojo melą, kuris yra kaip „žvyras tarp dantų“, įvardijo ir Alvydas Šlepikas savo laureato kalboje. Jis teigė, kad rašyti visada yra sunku, nes turi rašyti tiesą; jis nenorėjęs, kad „Violončelė“ taip pasibaigtų (mergaitė vos nežuvo miške, pametė violončelę, nušalo pirštus ir niekada nebegalėjo groti), tačiau sakė pajutęs, kad jeigu būtų viską parašęs gražiai ir laimingai, tiesiog būtų sumelavęs, ir nors kartais norisi pasitenkinimo, kad atsilygintum tiems nelaimingiems veikėjams, kuriuos ištiko skaudi lemtis (štai ir jo novelėje „Lapė“ berniukui viskas baigiasi daug blogiau, nei „Violončelės“ mergaitei), tiesiog neįsivaizdavimai, jausmai ir visa kita. Ji diktuoja savo valią.

Karštą, skaitų birželio vakarą ir prelegentų šnekas prasmingai ir jautriai papildė violončelininkės Ramutės Kalnėnaitės ir pianistės Jūratės Kaminskienės atliekami klasikos kūriniai. Vėliau, visiems bešurmuliuojant prie vyno taurės, žiūrėdama į prieškambarį gulintį sidabrinį violončelės dėklą, pamaniau, kad jis visas kaip iš šerkšno – spindintis, baltas... Ir šmėstelėjo, kaip mažutė mergaitė neša šitą didžiulį dėklą per fosforine žiemos šviesa tviskantį mišką...

Koks mįslingas ir nuostabus žanras – novelė, galinti pasakyti tiek daug, tikra eilėraščio sesuo. Ir tik džiaugtis reikia, kad atsiranda žmonių, kurie premijas teikia ne už romanus, o už noveles, taip įvertindami ir žanro, ir rašytojo prabą. Todėl dar sykį norisi padėkoti mieloms Aldonai, Danutei ir Joanai. Ir ne tik už pagrindinę Antano Vaičiulaičio, bet ir už Jaunojo novelisto premiją – tai ne tik netikėta ir džiugu, bet ir labai svarbu skatinant jaunus talentus. Skatinant juos ne tik rašyti, bet ir siekti profesinės kartelės, meistriškumo įgūdžių, lygiuotis į pripažintus autorius.

Premijos mecenatės seserys Vaičiulaitytės, Danutė Nurse ir Aldona DeBold.

Prakalbinti sielą

Virginija

Babonaitė-Paplauskienė

Birželio mėnesį Lietuvoje buvo eksponuojamos Panevėžyje gimusios, bet New Yorke gyvenančios dailininkės Inos Skardžiūtės-Kozel parodos. Viena instaliacija – „Karo nuotaka-našlė“ – buvo eksponuota Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčioje, Kaune, o kitas meno darbas, skirtas Anne Frank atminimui – bendroje parodoje „Sielai ir kūnui“ „Arkos“ galerijoje, Vilniuje. Abu darbai sukurti Antrojo pasaulinio karo aukoms atminti.

Ši skausminga tema menininkės darbuose neatsitiktinė. 1944-ųjų metų sovietinė okupacija išstūmė jos šeimą iš Lietuvos. Inos Skardžiūtės tėvas Povilas Skardžius buvo karininkas, Prezidento Antano Smetonos asmeninis sargybinis. Tad atėjus sovietams Skardžių šeimai grėsė reali tremtis. Pusės metų Ina neteko tėvynės, tačiau lietuvių puoselėjo ir išlaikė iki šių dienų. Už tai, kad ji lietuvė, dėkoja savo tėvams ir Smetonų šeimai, su kuriais artimai bičiuliškai bendravo. Prezidento šeima, išvykusi į Ameriką, šelpė Skardžių šeimą, rūpinosi jų iškvietimu į Jungtines Amerikos Valstijas. O ir Amerikoje pirmieji tiesė pagalbos ranką.

Ina Skardžiūtė-Kozel parengė išleidimui jautrų susirašinėjimą, kuris truko nuo 1940-ųjų iki 1949 metų, tarp ponios Sofijos ir P. Skardžiaus. Pastarasis kreipėsi į ją „Mamukas“, o p. Sofija vadino Povilą „Bambino“. Ponia Sofija Smetonienė paliko ryškų pėdsaką ir Inos širdyje, ji atvėrė jaunam žmogui meno, literatūros, grožio pasaulį, dalijosi gyvenimo išmintimi. Ina daug laiko praleisdavo Smetonų namuose, mokėsi skambinti pianinu. Tačiau, kaip prisimena Ina, tai buvo daugiau nei muzikos pamokos, kiekvieną sykį ji atrasdavo harmoningą grožio pasaulį.

Clevelande buvo stipri, veikli lietuvių bendruomenė. Tačiau Iną sukrėtė pirmas apsilankymas 1972 metais Lietuvoje. Atvykę iš Utenos giminaičiai slapta išvežė į tėvo tėviškę – pas Inos senele, Zamalytę Skardžiuvienę. Nuo tada ji ir liko pakerėta didingai paprastos lietuviškos sielos.

Baigusi mokyklą Ina pasirinko daile, studijavo Meno institute. Jaunoje širdyje tūnojo noras pažinti pasaulį – keliauti. Ištekėjusi už daktaro-kariškio, galėjo laisvai keliauti po Ameriką, Aziją, Europą. Jos pasaulėžiūrą, pasaulėjautą stipriai paveikė gyvenimas Tailande, o vėliau ir Japonijoje – čia atrado, pajuto, pamatė kitą pasaulį, prisilietė prie jai šiek tiek mistiškos realybės. Ji išmoko žvelgti į pasaulį ramiai, santūriai – per filosofinę laiko prizmę. Ją žavėjo japonų moterų rūbai, kurių kiekvienas buvo „gyvas“ meno kūrinys: banguojantis, krentantis, šnarantis, tekantis kaip upė ir nešantis grožio žinią. Gal todėl Ina Kozel ir pasirinko ypatingą sritį – tekstilės meną, kostiumo dizainą, architektūrines instaliacijas. Dailininkė teigia, kad moterys per savo apdarus kalba, tiksliau – kalba moters siela...

Nuo 1977 metų Ina Skardžiūtė-Kozel aktyviai dalyvauja parodose, tarp jų – „Kimono inspiracijos“ (Tekstilės muziejus, Vašingtonas, 1996), „Kimono variacijos“ (Dailės ir dizaino muziejus, New Yorkas, 2005). 1994-aisias sostinės galerijoje „Langas“ buvo surengta jos asmeninė paroda „Šilkas erdvėje“. Ina Kozel yra surengusi daug architektūrinių instaliacijų, tarp kurių – „Amelijos skrydis“ Rokfelerio centre, skirtas Amelios Earhart atminimui (kartu su Patricia Burgess, 2005). Inos Skardžiūtės-Kozel meno kūriniai nevienaplaniai, dažniausiai trijų dimensijų: jai rūpi švelnios, judančios, krentančios, tekančios, besiskleidžiančios linijos. Įvairūs apdarai – kaip meno kūriniai, kultūros ženklai, kultūros simboliai.

Ina Skardžiūtė-Kozel. Instaliacija „Karo nuotaka – našlė“. Kaunas, Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia

Istorijos nevalia užmiršti

Ina Skardžiūtė-Kozel domisi istorija, jautriai išgyvena Antrojo pasaulinio karo padarinius. Birželio mėnesį Lietuvoje eksponuoti dailininkės meno kūriniai skirti Antrojo pasaulinio karo aukoms atminti: „Karo nuotaka – našlė“ ir skraistė, skirta Anne Frank.

Gedulo ir Vilties diena buvo švenčiama visoje Lietuvoje. 1941-ųjų metų birželio 14-oji Lietuvos istorijoje apgaubta gedulo šydu. Vienos šeimos buvo išdraskytos ir išvežtos į Šiaurę, Sibiro platybes, kiti gelbėdami savo vaikus traukėsi į Vakarus. 1944 m. užgriuvusi antroji okupacija dar skaudžiau ir stipriau paveikė taikių Lietuvos žmonių likimus. Buvo tremiami mokytojai, politikai, istorikai bei gabūs ūkininkai, sumaniai tvarkę savo žemę, galiausiai – paprasti, vargani žmonės, kurie per klaidą papildė tremiamųjų sąrašus. Stribai aklai vykdė nurodymus, išplėsdami iš gyveni-

mo ir kūdikius, ir paliegusius senokus, ir stiprius, galingus vyrus... Daugelis jų, gyvendami atšiauriosiomis sąlygomis krito kaip lapai, paguldydami galvas svetur. Laimei, yra žmonių, sugrįžusių ir menančių skausmingas, siaubo filmui neprilygstančias sovietų okupantų parengtų scenarijų dienas.

Šie metai dar kartą patvirtino, kad buvo dvi Lietuvos – viena ištremta, trypiama Sibiro platybėse bei tokio pat likimo – tik geresnėmis sąlygomis – išstumta į nežinią, į Vakarus; ir kita – likusi gimtojoje žemėje, bet parklūpdyta Lietuva. Žmonių išmintis byloja – „skausmas užgydo žaizdas“, deja... ar galima užgydyti žaizdas tų, kurie ledynuose, taigos tyruose palaidojo savo vaikus, neteko mylimųjų, motinų, brolių ir seserų... Ar įmanoma atsukti istorijos ratą ir į mažo, miršančio iš bado vaiko delną idėti duonos plutelę, kad jis gyventų... Kas sugrąžins devynių metų tremtiniui vaikystės saulę, paauglystės ir jaunystės džiaugsmą, kurie buvo palaidoti kertant miškus taigoje, o vėliau – dirbta daugiau nei dvidešimt metų vergiškoms sąlygomis – šachtoje, po žeme.... Nemaža dalis Lietuvoje likusių idealistų siekė sustabdyti raudonojo maro siautėjimą tėvynėje. Nepaisydami realios grėsmės, pasirinkdami kitokį kovos kelią – išėjo į miškus, vildamiesi laimėti... deja, jėgos buvo nelygios. Sovietiniai okupantai ir jų pakalikai – lietuvių stribai - uoliai vykdė agresorių įsakymus. Jaunuolių meilė Lietuvai buvo stipri ir galinga, jie sudėjo savo gyvybes ant Lietuvos laisvės aukuro.

Prieš dvidešimt penkerius metus I. Skardžiūtė-Kozel, atvykusi iš New Yorko, nepabūgo ir iš KGB archyvų pasidarė nukankintų ir nužudytų partizanų nuotraukas. Anuomet parengusi šurpą keliančią instaliaciją, eksponavo ją Iguļos bažnyčioje, pas kunigą Ričardą Mikutavičių. Deja, dėl neaiškių o gal dėl labai aiškių priežasčių – dar buvo daug gyvų, vykdžiusių tuos nusikaltimus – paroda teko greitai uždaryti.

Šiais metais dailininkė atvežė ir Šv. Mykolo Arkangelo rektoriaus Tomo Karklio leidimu eksponavo analogo neturintį meno kūrinį „Karo nuotaka-našlė“. Bažnyčios centre ant postamento stovėjo keturių metrų aukščio nuotakos – našlės figūra, įsupa į dvigubą skraistę, ant kurios atspausdintos daugiau nei 300 žuvusių ir nukankintų partizanų nuotraukos

Nukelta į 8 psl.

Alyvų ir rugiagėlių žydėjimas Lietuvoje

Eglė Juodvalkė

Balandžio 29 d. nusileidau Vilniuje ir iš dulkių išlaisvinau butą Neries pakrantėje, centre, prie Žvėryno tilto. Prieš akis – du mėnesiai Lietuvoje. Pagrindinis tikslas – gegužės penkioliką prasidėsiantis dvisavaitinis unikalus festivalis „Poezijos pavasaris“, kuriame stengiuosi kasmet dalyvauti.

Pradinis etapas – net dvi viendienės Poezijos pavasario šventės Čikagoje, viena suorganizuota po naujojo šimtmečio ir tūkstantmečio iš Lietuvos emigravusios Kristinos Jurkutės, kuri kovo 19 d. vakarą Lemonte, Pasaulio lietuvių centre, surinko per dvidešimtį įvairiaamžių poetų ir daug jų gerbėjų. Jų skaitymus pertraukdavo muzikiniai intarpai. Po du dalyvaujančių poetų eilėraščius Kristina surinko ir išspausdino dailiai apipavidalintame rinkinėlį „Pinavija“.

Antra poezijos šventė buvo jau tradicinis Poezijos pavasaris, suruoštas Lietuvių rašytojų draugijos, atkurtos pokario metais, veiklios pirmininkės Stasės Petersonienės, kuri šiemet minėjo didžiulį – šimto metų – jubiliejų. Balandžio 24 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo Centre, devyni poetai turėjo progą dalytis savo eilėmis su susirinkusiais ir smagu riauti ponios Stasės ir jos dukters Daivos parengtomis vaisėmis.

Šį kartą Vilniuje, Edmundo Gedgaudo dėka, prieš Poezijos pavasarį išpuolė galimybė pasigrožėti Lietuvos teatru – klasikiniu režisieriaus Gintaro Varno inscenizuotu senovės graikų dramaturgų Sofoklio, Aischilo, Euripido tragedijų ir John'o von Dueffel'io pjesės „Oidipo miestas“ ištraukų pastatymu „Oidipo mitas. Tėbų trilogija“. Nenusivyliau nei Antano Dambrausko vertimu iš senovės graikų kalbos, nei režisieriaus idėja, iliustruota monumentalia Gintaro Makarevičiaus scenografija, nei nuostabia kompozitorės Onutės Narbutaitės muzika, kuri pabrėžė teksto ypatybes ir padėjo žiūrovui sekti svarbius momentus Oidipo ir jo šeimos narių gyvenimų tėkmėje, nei Aleksandros Jakovskytės sukurtais kostiumais, tuo labiau plastiška, išgyventa aktorių vaidyba, ryškinančia dramaturgų reiškiamas mintis. Sceninė įtampa neatlygo nė akimirkai, visas keturias valandas nebuvo galima skustis nuoboduliu. Oidipas, Antigonė, Kreontas, jų sūnūs ir kiti nesisumdė scenoje, o atliko savo vaidmenis raiškiai. Įscenizacijos mintis ir kalba buvo aiškios ir galėjo būti nuobodžios ar nesuprantamos tik tiems, kurie apriboti siaurų šiuolaikiškumo kriterijų. Bravo Gintarui Varnui, pasipriešinusiam beprasmiskumui ir abejingumui. Jo pastatymas vertė teatran atėjusiąją ar atėjusįją galvoti apie lemtį, dievus, garbę, orumą, apie klausimus, kurie neprasideda ir nesibaigia egoizmu. Aiškiai supratome, kad Tėbų miestą išgelbsti jauniausias Kreonto sūnus, nusižudęs dėl miesto ir jaunoji Oidipo duklė Antigonė, kuri pasirenka verčiau mirti, nei palikti savo žuvusio brolio Polineiko lavoną nepalaidotą. Ji nesutinka paklusti Kreonto įsakymui palikti jį maitvanagiams. Abu jauni žmonės renkasi garbingą mirtį ir išperka tėvų kaltę.

Poezijos pavasario paukštė gegužės 15 d. nutūpė Nacionalinėje dailės galerijoje, erdviame, šiuolaikiniame pastate su stiklo langais nuo lubų iki grindų į Neries pusę ir pračiulbo trijų poezijos giesmininkų eilėmis: 28-ojo Poezijos pavasario laureato Henrico Algio Čigriejaus, Giedrės Kazlauskaitės ir 30-ojo Poezijos pavasario laureato Aido Marčėno eilėmis. Muzikinis Agnės Doveikaitės (smuikas) ir Aurimo Driuko (gitarą) duetas nuotaikingai įrėmino eilių skaitymus ir leido susirinkusiems po muzikinės pertraukos naujai susitelkti skaitytam žodžiui. Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Antanas A. Jonynas vedė pirmąją poezijos festivalio popietę.

Poezijos pavasario renginių šiemet buvo per 146 – tai daugiau nei bet kada anksčiau. Rengėjai – Lietuvos rašytojų sąjunga ir Rašytojų klubas, vadovaujamas direktorės Janinos Rutkauskienės, kvietė pokus iš užsienio šalių: Latvijos, Čekijos, Meksikos, Rumunijos, Islandijos, Rusijos, Palestinos, JAV, Ukrainos, Australijos. Poezijos pavasaris siuntė lietuvių poetų grupes į Airiją, Prancūziją, Lenkiją, Baltarusiją, Šveicariją, Angliją, Rusiją.

Didžiulis skaičius poezijos renginių vyko, sa-

Poezijos pavasaris Telšiuose. Prie mikrofono – poetė Zita Mažeikaitė

vaime aišku, Lietuvoje. Ką ir bekalbėt apie Vilnių ir Kauną, kurie didžiavosi kasdienių eilių skaitymų gausa! Poetai keliavo į Panevėžį, Zarasus, Lietuvos 2016 m. kultūros sostinę – Telšius, Radviliškį, Alytų, Šiaulius, Varėną. Jų apylinkių slėptuvėse glaudėsi ir miškuose kovojo pokario partizanai – sakalai. Jiems atminti ir šiandien statomi paminklai ir žymekliai. Jie kyla ne tik Genocido centro, bet ir žygeivių – tokių kaip Kauno technologijų universiteto klubo „Ažuolas“ – dėka. Istorija tų, kurie guldė galvas visoje Lietuvoje už savo tėvynės laisvę, nepamirš.

Bet ir to nebuvo gana. Poezijos paukštė lankėsi Skuode, Veisiejuose, Seirijuose, Lazdijuose, Grigiskėse, Raudondvaryje, Pažaislyje, Kėdainiuose, Klaipėdoje, Juodkrantėje, Poškonų kaime, Mosėdyje, Dovainonių kaime, Naisiuose, kur kasmetinė Zigmo Gėlės premija už geriausią debiutinę poezijos knygą atiteko Vitalijai Pilipauskaitei-Butkienei.

Poezijos pavasario šventė vyko ir Pailgočio, Gaurės, Zomčinės, Čiūrų, Bijotų, Kučių kaimuose, Salake, Vepriuose, Anykščiuose, Naujojoje Akmenėje, Barstyčiuose, Šatėje, Tryškiuose, Kernavėje, Raseiniuose, Joniškyje, Kavarske, Šešuolėlių dvare, Bistrampolio dvare, Šilavoto Davatkyne, Pašušvyje, Kupiškyje, Širvintose, Elektrėnuose, Baisogaloje, Noriūnuose, Birštone, Papilėje, Kačerginėje, Šakiuose. Poetų apsilankymu džiaugėsi ir susirinkę Pajiesyje, Palemone, Kiršuose, Vilkaviškyje.

Mėginau išvardyti visus Lietuvos miestus, miestelius ir kaimus, kuriuose nepavargdama čiulbėjo Poezijos pavasario paukštė, nes norėjau parodyti, kokio masto tai renginys.

Viską reikėjo apjungti, sutalpinti į dvi savaites, kiekvienos vietovės, siekiančios, kad paukštė nutūptų joje, norus reikėjo patenkinti, atsižvelgti į vietinius pageidavimus, nes juk poetų Lietuvoje daugiau nei Lietuvos Rašytojų sąjungoje. Jie gimsta, auga ir tarpsta įvairiose Lietuvos vietovėse, mokyklose. Vilniuje Poezijos pavasarį pasišventusiai koordinuoja

Janina Rutkauskienė, padedama Deimantės Kukulienės. Sėdėjau jų raštinėje dažnai ir mačiau, koks verda darbas: perkami bilietai į kitas šalis, įduodami dienpinigiai išvykstantiems poetams, renkami grupių vadovai, suteikiama informacija, ruošiamas reikalingas Poezijos pavasario almanachų skaičius, sprendžiamos išylančios problemos. O jau telefono skambučiai! Janinos kabinete jie netyla. Tai muzikantai, tai poetai, tai poetus priimančių vietovių pareigūnai, tai šiaip norintys informacijos. Ir su visais būk maloni, šypsokis, neik iš proto, būk kantri. Ir Janina Rutkauskienė tikrai tokia yra.

Poezijos pavasaris tęsėsi dvi gegužės savaites iki 29 d., kai Vilniaus universiteto Sarbievijaus kiemyje susirinkusieji džiaugėsi įvairias premijas ir prizus laimėjusiųjų kūryba. Vakara vedė poetas Alvydas Šlepikas ir rašytoja Renata Šerelytė. Kelis kartus gan tranki jaunos grupės „Sheep got waxed“ muzika pajvairino eiles, kuriomis susirinkę gėrėjosi be lašo lietaus, kuris šį kartą susilaikė iki paskutinio šių metų laureatės, Ramutės Skučaitės, taupaus skaityto žodžio ir pliūptelėjo renginiui pasibaigus. Pliaupė neilgai, bet pakankamai smarkiai susirinkusiems sveikinant Ramutę ir apipilant ją gėlėmis. Bet tai tik pradžia ir pabaiga.

Kad būtų aiškiau, kaip visas vyksta, papasakosiu apie savo lankytus šiemetinius renginius. Atidaryme gėrėjausi trijų kartų poetų eilėmis. Antrą dieną buvo pristatytas almanachas, nors pagrindiniai rengėjai nepasirodė ir todėl vakaras gerokai sutrumpėjo. Almanachą sudaro komisija, kuri parenka, jos nuomone, geriausias eiles, pasirodžiusias periodinėje Lietuvos literatūrinėje spaudoje per metus. Šiemet ant pilkų almanacho lapų atskirai paminėtos trijų literatūros asmenybių sukaktys: 120-osios Balio Sruogos, 130-osios Sofijos Kymantaitės Čiurlionienės ir 80-osios Marcelijaus Martinaičio gi-

Nukelta į 5 pl.

Baigiantis Poezijos pavasariui, prasidėjo festivalis „Skamba skamba kankliai“, džiuginęs akį margais tautinių drabužių raštais, o širdį – skambiomis dainomis

Atkelta iš 4 psl.

mimo metinės. Jie paminėti įvairiai: skaitytos Babilio Sruogos eilės, dažnai – pirminiai, neskelbti eilėraščių variantai, Marcelijus Martinaitis paminėtas pokalbiais, esė apie jį ir prisiminimais, o Sofija Kymantaitė – išsamiai ištiriant jos reikšmę M.K. Čiurlioniui ir tuometinei lietuvių kultūrai. Almanacho erdvė nuo 139-ojo iki paskutinio, 229 almanacho puslapio, skirta šių metų svečių iš kitų šalių poezijai, gaila, spausdinami tik vertimai, be originalių. Almanachas išleistas su kompaktine plokštele, joje – dvylika poetų, skaitančių iš šiemet išėjusių knygų. Mintis labai gera, tik gaila, kad paėmus knygą į rankas ir pavarčius, plokštelė dažnai iškrenta. Reikėtų sukonstruoti voką ar kažką panašaus ir užtikrinti plokštelės saugumą.

Gegužės 17 d. iš aštuonių poezijos renginių Vilniuje pasirinkau naktinius skaitymus Rašytojų sąjungos kieme, į kurį atnešti staliukai iš sąjungos patalpose įsikūrusios kavinės – jos šeimininkai leido skaitantiems kūrybą ir atėjusiems pasiklausyti eilių, gurkšnoti kavą, arbatą ar ką stipresnio, o išalkusiems kūno peno – krimsti užkandžius.

Vakaras buvo ypač vėsus ir vakaro rengėjams pagailo moterų – nešė joms kavinės paskolintus šiltus vilnonius apklotus. Vakarui vadovavo Julius Žėkas ir Darius Jurevičius. Už jų nugarų puikavosi tarp dviejų karčių ištempta virvė, ant kurios vėjo gūsiai lingavo mažiausiai trisdešimt įvairiaspalvių kaklaryšių. Tai Julius, tai Darius rinkdavo kiekvienam paskaičiusiam ar paskaičiusiai kaklaryšį. Išrinkę geriausius poetus ir poetes, vakarui baigiantis, įpareigojo visus ir visas, papuoštus kaklaryšiais, atsinešti juos ir rinktis kitą šeštadienį ant tilto. Išrinkę geriausią eilėraštį skaičiusią poetę, jai pranešė, kad ji laukiama 52-ojo Poezijos pavasario baigiamajame vakare Vilniaus universiteto Sarbievijaus kieme, kur bus prašoma eilėraščių paskaityti.

Kitą dieną šešiese vykome į Seirijus, Lazdijus ir Veisiejus, kur skambėjo Poezijos pavasaris. Rinkomės Rašytojų klube pusę aštuonių ryto, išvykstančius kava ir arbata vaišino Janina ir Deimantė. Jos rengėsi išlydėti grupę poetų, vykstančių į Lenkiją, į Varšuvą, į Seinus ir Punkską. Romas Sadauskas, laimėjęs žemaičių premiją už savo eiles, prie mūsų prisijungė pakelyje.

Julius Žėkas gražiai mums vadovavo. Julius buvo pasiėmęs, regis, šešias padidintas nuotraukas, kurias eksponavo visuose trijuose mūsų aplankytuose dzūkų miesteliuose, leisdavo susirinkusiems pasirinkti vieną ar dvi iš jų ir tada pasakodavo apie jas ir skaitydavo su jomis susijusias eiles. Albertas Antanavičius, dainų autorius ir atlikėjas, laukiamas svečias tose apylinkėse, akompanavo savo dainoms gitara. Jis padovanojo man dvigubą kompaktinę dainų plokštelę „Bunkerių paukščiai arba 29 laišakai iš mūsų tėvų jaunystės“. Tai jo eilėraščiai apie pokarį. Antanas, pristatydamas savo kūrinį, rašo: „Taip, esu patriotas. Ir šitos „kvailystės“ iš mano galvos nieks nė su kuolu niekada neišmuš. Tad...kodėl man nerašyti apie Ramanauską-Vanagą [...]; ir kodėl man nepaminti L. Baliukevičiaus-Dzūko – aš gi buvau jo kaimynas, tik, deja, jis jau seniai buvo žuvęs; [...]“. Taip, mes nešam savyje kiekviename savo gyvenimo žingsnyje tuos, kurie savo galvas guldė už laisvą Lietuvą, nors mums dar ilgai tos laisvės reikėjo laukti ir nelabai žinome, ką su ja daryti.

Labai mūsų laukė visose trijose Dzūkijos vietovėse, vaišingai priėmė, užganėdino. Gegužės 19 d. Vilniuje, Rašytojų klube, vyko vakaras išėjusiems atminti. Poetai buvo pakviesti skaityti eiles tų, kurių jau esame neteikę. Aš skaičiau Vytauto Mačernio „Penktąją viziją“. Vieni prisiminė artimus draugus, kiti – gerbiamus kūrėjus, treči – pažįstamus, su kuriais dalijosi kūrybinėmis dovanomis. Nuotaika buvo rimta ir pakili.

Kitą vakarą palei Nerį nužingsniavau iki Tai komosios dailės muziejaus Arsenalo gatvėje, kur rinkosi norintys pasiklausyti dvylikos Poezijos pavasario laureatų eilių. Laureatai skaitė nedaug, bet nekilo nė menkiausios abejonės, kodėl elegantiško vakaro, kurį vedė literatūrologas Kęstutis Nastopka, dalyviai buvo vainikuoti laureatų laurais. Koncertavo trys šviesaus atminimo poeto Vaidoto Daunio dukros.

Gegužės 21 d. vakarą su keturiais poetais dalyvavau poezijos šventėje „Kas po tūkstančio metų ras pėdsakus tavo, tėvyne“, skirtoje Liudviko Rėzos 240-osioms gimimo metinėms Vilniaus miesto Pilaitės

Akimirka iš spektaklio „Oidipo mitas, Tėbų trilogija“ (režisierius – Gintaras Varnas)

miške. Vos įsibėgėjus skaitymams, pradėjo lynoti, bet vyrai gamtos išbandymus kantriai kentė, o moterys slėpėsi po skėčiais. Tautiniais rūbais pasipuošusių Pilaitės moterų grupė tarmiškai padainavo kelias dainas. „Aš nusieisiu į žalią gėrią/ Atsigolsiu žalioj gėrioj tarp dviejų pušelių. [...]“

Pirmadienį buvau pasirinkusi Lietuvos kinematografininkų sąjungoje Vilniuje stebėti Gyčio Lukšos filmą apie poetą Marcelijų Martinaitį, bet laukė staigmena. Mat dar giliam sovietmety, 1984 m., filmas, kuris buvo nufilmuotas ir kuriame periferinį vaidmenį atliko Martinaitis, skaitęs vos kelis eilėraščius, buvo apie lietuvišką sodybą ir įamžino joje vykdytus darbus, tokius kaip linarūtė, linų šukavimas, lietuviškas jaunamartės paruošimas ir panašiai. Sunku paaiškinti, kaip toks svarbus lietuviams filmas praslydo pro Didžiojo Brolio čiuptukus.

Gegužės 26 d. vyko tarptautinė poetų ir literatūros kritikų konferencija „Poezija kaip savidestrukcijos forma“ (*Kodėl ne savinaikos? Kodėl tarptautinis žodis? aut.*) Lietuvos rašytojų sąjungos Baltojoje salėje. Joje dalyvavo Lietuvos, Rusijos, Meksikos, Egipto, Jungtinių Arabų Emyratų, JAV atstovai, parengę pranešimus, kuriuos skaitė viešai ir kurie buvo iškart verčiami į lietuvių ar anglų kalbas.

Gegužės 27 ir 28 d. su šešiais kolegomis vykau kelionėn į Telšius ir Radviliškį. Tai buvo mano trečias atvykimas į Telšius. Prie mūsų prisidėjo žemaitis poetas Vytautas Stulpinas. Vadovavo PP laureatė Zita Mažeikaitė ir keliavo dar du PP laureatai – Eugenijus Ališanka ir Viktoras Rudžianskas, Ukrainos poetė Halyna Kruk, aktorius Ramūnas Abukevičius ir du mirtingieji, Tadas Žvirinskis ir aš pati. Grupė puikiai sutarė. H. Kruk eilių vertimus skaitė Viktoras. Poetus šiltai sutiko Telšių savivaldybės meras, vėliau atvykėliai skaitė savo eiles Tryškiuose ir pačiuose Telšiuose prie ežero.

Vėl vakarą po gausių vaišių pasiekėme Radviliškį. Ir pasiklydome. Navigacinė sistema nuvedė mus į laukus, ir tik atmetę galimybę nakvoti mašinoje, grįžę dalį kelio atgal ir vėl įvažiavę į Radviliškį, radom savo viešbutį ir...dėjom į akį. Kitą rytą skaitymus pradėjome gražioje Radviliškio rajono savivaldybės bibliotekoje, tęsėme juos Pašušvio slėnyje ir baigėme Baisogalos Švč. Trejybės bažnyčioje. Žmonės klausėsi eilių noriai ir atidžiai. Kaip ir visose Lietuvos vietovėse, vaisės Žemaitijoje buvo gardžios. Tik aš pasigedau žemaitiško maisto, kurio taip retai tenka ragauti. Vakare pasiekėm Vilnių, kur visas poetes ir poetus samdytas vairuotojas išvežiojo

į namus, kad niekam naktį nereikėtų klaidžioti.

Pailsėję kitą dieną rinkomės Vilniaus universiteto Sarbievijaus kieme dar kartą pagerbti Poezijos pavasario 2016 laureatės Ramutės Skučaitės ir atsisveikinti su poezijos paukste iki kito pavasario.

Birželį ženklino gūdi sukaktis. Suėjo 75 m. nuo pirmųjų sovietų vykdytų trėmimų 1941 m. baisiąją birželio 14-osios naktį. Ji buvo plačiai prisiminta. Visų tremtinių pavardės buvo skaitomos garsiai – prie sovietinių aukų paminklo Gedimino prospekte netoli Genocido muziejaus. Man būnant, jas skaitė skautės ir skautai, bet vėliau prisijungė ir vyresni. Ištarus tremtinio pavardę, priduriama – „grįžo“, „žuvo“ arba „lemtis nežinoma“. Vilniuje tą dieną buvo laikomos šv. Mišios arkikatedroje, Seime apie Lietuvos žmonių išgyvenimus kalbėjo prezidentė Dalia Grybauskaitė. Juodu kaspiniu perrišta vėliava buvo pakelta Nepriklausomybės aikštėje.

Laptevių tremtinių brolija „Lapteviečiai“, remiami Lietuvos kultūros tarybos ir Lietuvos nacionalinio muziejaus, sukakties proga išleido baltą knygėlę „Veidrodis žemai“ – Leonardo Gutausko poemos, dedikuotos tremtinei Daliai Grinkevičiūtei, originalą ir vertimus į anglų bei rusų kalbas. Mirkau lietų su susirinkusiais į Lapteviečių brolijos suvažiavimą Rumšiškėse prie jurtos ir dalyvavau dailininkės Viktorijos Daniliauskaitės apipavidalintos sniego baltumo knygos „Veidrodis žemai“ sutiktuose Rašytojų klube birželio 13 d. Birželio 11 d. į Rumšiškės atvažiavo ir Prezidentė Dalia Grybauskaitė tarti žodžio.

Dviejų mėnesių viešnagai Lietuvoje artėjant į pabaigą, dar spėjau nuvažiuoti į Alantoje Joninių savaitgalį vykusį Santaros-Šviesos suvažiavimą ir pasipildyti tokiomis paskaitomis, kaip „Lietuvos tetras: tarp angažuotumo ir atsajos“, „Universitetas ir laisvė“, „Ką spaudžia spauda. Romo Sakadolskio atminimui“. Netrūko ir kultūros renginių – Tomo Venclovos poezijos vakaras ir Rembrandt'o faksimilinių piešinių parodos atidarymas Alantos dvare. Grįžusi į Vilnių susitikau su kolege neolituane, pirmadienį išsiunčiau knygų siuntinį į JAV, antradienį dar aplankiau pusseserę sibiriokę Kaune ir trečiadienį išskleidžiau sparnus skrydžiui atgal.

Beje, orai Lietuvoje buvo keistoki, jų pasikeitimai staigūs, tačiau – smagiai pavasariški ir vasariški, išvengėme tokių liūčių kaip Paryžiuje ir Vokietijoje. „Lietuvoje gera,“ – galvojau, žiūrėdama į Nerį, tekančią po langais.

Poezijos pavasaris Širvintose

Šis gramofonas dar veikia

Parodos eksponatai.

Algjo Vaškevičiaus nuotraukos

Minint Lietuvos radijo 90-metį – įspūdinga istorinė paroda

Algis Vaškevičius

„Alio, alio. Kalba Kaunas. Lietuva“ – būtent šie žodžiai 1926 m. birželio 12 dieną 19 valandą pirmieji nuskambėjo Lietuvos radijo eteriye. Taip vadinasi ir nauja, per pusantro mėnesio parengta paroda senojoje Kauno radijo ir televizijos redakcijoje S. Daukanto gatvėje, kur Radiofonas pradėjo veikti nuo 1933 metų sausio mėnesio.

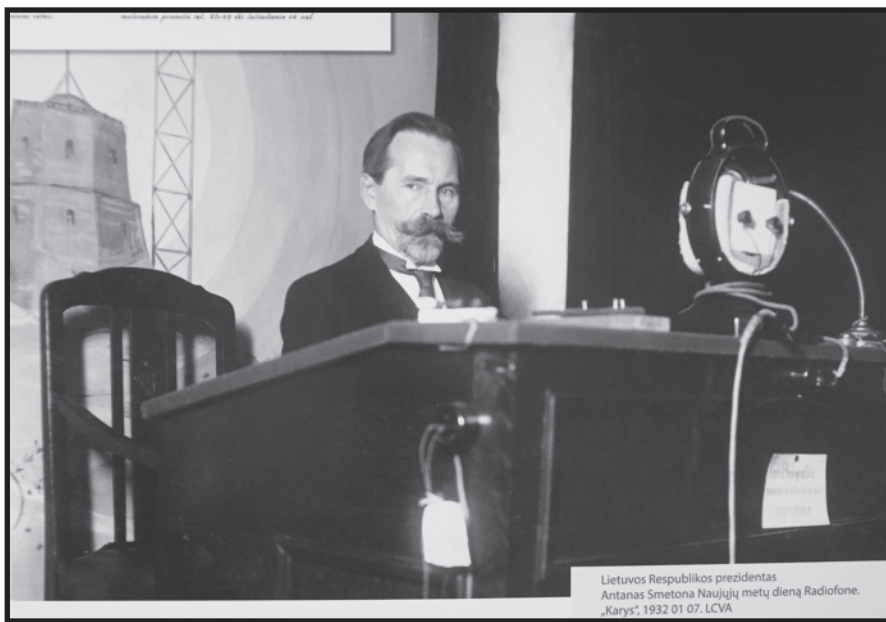
Lankytojai čia gali pamatyti seniausią Lietuvoje veikiančią radijo ir televizijos studiją, kurioje kadaise dainavo Danielius Dolskis, Antanas Šabaniauskas, Kipras Petrauskas, linksmas laidas vedavo legendiniu vadintas Pupų Dėdė (Petras Biržys), o po 1991 m. Sausio 13-osios ši studija buvo tapusi Nepriklausomos Lietuvos televizijos transliacijų centru.

Prieš pat jubiliejų istorinį pastatą papuošė grafičių meistro Tado Vincaičio-Plūgo piešinys. 250 kvadratinų metrų piešinyje – senas gramofonas, radijo besiklausantis berniukas, raudona rožė, primenanti kažkada labai populiarią dainą „Skinsiu raudoną rožę“.

Tada, trečiajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje, atsirado Radiofono orkestras, kuriame dirbo kompozitoriai Balys Dvarionas, Juozas Karosas, o kuriant radiofono programas dirbo ir daugybė poetų – Kazys Inčiūra, Antanas Miškinis, Antanas Gustaitis, Henrikas Radauskas bei kiti. „Vienaip ar kitaip prie radijo prisidėjo visa to meto šviesuomenė“, – sakė atidarant parodą dabartinis Lietuvos radijo ir televizijos vadovas Audrius Siaurusevičius.

Naujojoje parodoje galima pamatyti unikalius senovinius radijo imtuvus, taip pat televizorių ir gramfonų ekspoziciją, kuri čia perkelta iš neseniai uždaryto Ryšių istorijos muziejaus. Eksponuojamas vis dar veikiantis gramofonas – gerai prisukus jo rankeną, pasigirsta dainininko Danieliaus Dolskio atliekama „Lietuvaitė“ ir kitos dainos.

Čia rodomi beveik visi Kauno radijo gamykloje pagaminti radijo aparatai, o lankytojų dėmesį iš kar-

Kauno radiofone kalba Lietuvos Prezidentas Antanas Smetona

to patraukia 1957 metų latvių gamybos radijo imtuvas „Festivals“, kuris turi distancinį pultelį su laidu. Nors pultelio laidas buvo kelių metrų ilgio, anuomet tai buvo didelė naujovė.

Kauno radijo stotis buvo viena galingiausių Europoje, 1973 m. „Amerikos balso“ žurnalistui Juozui Stempužiui kalbėjo vienas pirmųjų radijo laidų vedėjų Lietuvoje Petras Babickas. Anot jo, ypač daug pagyrų Kauno radijas sulaukdavo dėl operų transliacijų. „Apie mūsų operas jau buvo atsiliepimų iš Vigo uosto Portugalijoje, iš Londono, iš labai tolimo Teherano ir t. t. Vadinasi, stoties galybė pasitvirtino“, – pasakojo tada P. Babickas.

„Idomios yra ir tarpukario, ir so-

vietinės fotografijos iš radijo istorijos, taip pat labai smagu, kad yra daugiau nei 40 daiktinių eksponatų, veikiantis gramofonas, taip pat galima pasiklausyti tarpukario radijo įrašų, pasižiūrėti filmų apie radijo istoriją ir pažaisti keletą žaidimų pačioje parodos erdvėje“, – pasakoja muziejininkė Skaidra Grabauskienė.

Tarpukario laikais užgimęs, Radiofonas buvo išikūręs Kaune, Žalialalnyje. Tas pastatas išlikęs iki mūsų dienų. 1928 m. sausio 15 d. studija buvo perkelta į miesto centrą – Laisvės al. 13, kur dabar atidengta atminimo lenta. 1933 m. persikelta į dabartinės patalpas S. Daukanto gatvėje, o sovietmečiu radijas perkeltas į Vilnių ir

Parodoje galima pamatyti daug senos technikos

iki šiol veikia tame pačiame pastate – S. Konarskio g. 49.

Pirmaisiais metais Radiofono programa truko vos pusantros valandos, o vėliau vis ilgėjo. Programa buvo labai įvairi – žinios, orų prognozė, paskaitos įvairiomis temomis. Ypačingai didelę reikšmę užėmė muzika. Buvo transliuojama tiek plokštelių, tiek gyvos muzikos. Radiofono studijoje koncertus atliko garsiausi to meto atlikėjai, o pats Radiofonas turėjo savo orkestrą.

Radiofono diktoriai buvo to meto įžymybės. Petras Babickas, Irena Garmiūtė, Alfonsas Vabalas, Kazys Inčiūra, Irena Oškinaitė, Jonas Stonys buvo vadinami „radijo dėdėmis ir tetomis“, kurie kas dieną apsilankydavo beveik kiekvieno lietuvių namuose.

Parodoje galima pamatyti ir to meto radijo programą – įdomu, kad ji būdavo labai smulki, nurodant, kokios muzikos kūriniai skambės, kas jų autoriai. Čia daug įdomių fotografijų, kuriose – ir Kauno radiofone kalbantis Lietuvos prezidentas Antanas Smetona, ir čia viešintis 1935 metais Atlanto vandenyną perskridęs lietuvis lakūnas Feliksas Vaitkus.

Radijo plėtra buvo gana sparti ir programos dar tarpukariu galėjo klausytis visa Lietuva. Už radijo imtuvus buvo netgi imamas abonentinis mokestis, todėl radijo istorija Lietuvoje turi ir „puslapį“ apie „radijo zuikius“, kurie nenorėjo mokėti šio mokesčio.

Sovietmečiu radijo programa ilgėjo, kartu atspindėjo tuometę Lietuvos situaciją okupacijos laikotarpiu. 1991 metų sausį, kai Vilniaus redakciją užėmė sovietų armija, transliacijos be pertraukos vyko šioje LRT Kauno redakcijoje.

Istorinėje vietoje veikiančioje parodoje galima pamatyti ne tik su Radiofono istorija susijusias fotografijas ir dokumentus – parodoje rodoma per 40 senoviškų iš buvusio Ryšių istorijos muziejaus perimtų radijo aparatų, tarp jų – ir pagaminti Olandijoje, Prancūzijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose bei kitose šalyse. Parodai eksponatas pateikė Lietuvos valstybės centrinis archyvas, Kauno apskrities viešoji biblioteka, privatūs asmenys. Parodą bus galima aplankyti visus metus.

„Ir stok už garbę Lietuvos...” (6)

1925–1939 m. Lietuvos sporto prizų rinkinys Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje

Rita Škiudienė

Tęsinys. Pradžia 2016 m. gegužės 28 d. „Kultūroje”

Su Lietuvos sportininkais vyko keli žurnalistai, Seimo nariai ir 6 skautai, turėję dalyvauti tarptautinėje skautų stovykloje Vašingtone. JAV lietuviai labai atsakingai ėmėsi organizuoti tautiečių sutikimą, numatė kelionės maršrutus, varžybų grafikas. Buvo sudarytas 15 veiklių kultūros ir visuomenės veikėjų komitetas, kuriam teko nuveikti didelį darbą, kad Lietuvos sportininkai būtų gražiai priimti. 1937 m. birželio 30 d. prancūzų laivu „IL de France” delegacija išplaukė į Niujorką, kurį pasiekė liepos 6 dieną, po pietų. Čia juos pasitiko didžiulis būrys niujorkiečių lietuvių. Dar tą pačią dieną jie išvyko į Vašingtoną, ten apsistojo Lietuvos pasiuntinio P. Žadeikio rezidencijoje.

Kitą dieną po iškilmingų pusryčių lankė žymias Vašingtono vietas, vakare su garbės sargyba padėjo vainiką prie Nežinomojo kareivio kapo, aplankė tarptautinę skautų stovyklą, kurioje mūsų skautai gražiai pasirodė su tautiniais savo stovyklos papuošimais. Liepos 7 – ają išvyko į Baltimorę.

Čia sutikimas tapo didele lietuvių švente, kurią globojo miesto meras Jackson. Jau stotyje sportininkų laukė virtinė automobilių, papuoštų JAV ir Lietuvos vėliavomis bei du jaunimo orkestrai, lydėję juos į viešbutį. Iškilminga lietuvių kelionė truko apie 40 minučių, eismas buvo sustabdytas, būriai smalsuolių stebėjo šį vaizdą pro langus ir gatvėje. Viešbutyje sportininkams buvo suruošta iškilminga vakarienė, jie buvo apdovanoti Baltimorės Lietuvių Sporto klubo dovanomis.

Dar tą pačią dieną sportininkai išvyko į Pittsburgh. Čia vėl gražus sutikimas, bendravimas su tautiečiais palaidais dainomis.

Liepos 9 d. leidosi į Čikagą – kelionės centrą. Čia lietuvių sportininkai viešėjo 11 dienų. Čikagoje buvo surengta daug iškilmingų priėmimų, sutikimų, įvyko keletas sporto varžybų, iškylų miestui apžiūrėti, svečiuotasi pas tautiečius, lankytos lietuvių parapijos. Liepos 11 d. Čikagos universiteto stadione įvyko lengvosios atletikos varžybos tarp svečių ir JAV tautiečių. Lietuvos sportininkai laimėjo veik visas rungtis, pateikdami didelę staigmeną šeimininkams. Liepos 16 d. Cicero sporto salėje 2 rungtynes žaidė krepšininkai. Pirmąsias laimėjo „Amerikos žvaigždžių” komanda 24:20, antrąsias – svečiai iš Lietuvos. Liepos 17 d. vyko teniso turnyrai. Nugalėtojais tapo F. Giedrys ir A. Jakutis. Tą pačią dieną Čikagoje prie paminklo S. Dariui ir S. Girėnui buvo suruoštas jų skrydžio paminėjimas, į kurį susirinko apie 15 000 išeivijos lietuvių. Liepos 18 d. įvyko aviacijos sporto šventė Stinsono aerodrome. Lietuvių sklandytojai J. Pyragius ir B. Oškinis atvyko iš tarptautinių sklandymo varžybų Elmore, kur J. Pyragius puikiai pasirodė figūrinio sklandymo rungtyje. Renginio metu jie stebino tautiečius savo meistriškumu. Lietu-

Metalas Įrašas: LIETUVIŲ AMERIKONŲ/ATLETŲ KLUBO/BALTIMORE MARYLAND USA/DOVANA/ LIETUVOS SPORTININKAMS/ LIEPOS 7 D. 1937 M./

SKULPTŪRA „NIKĖ“, JAV, W.B MFG & Co firma, 1937 m.

Metalas; Įrašas: LIETUVOS SPORTININKAMS/ DITROITO LIETUVIŲ SPORTO /KLUBAS /1937 m. DITROIT.

vos sportininkų išleistuvės, suruoštos Palmer House viešbutyje, buvo labai iškilmingos – susirinko įvairių politinių srovių išeivijos atstovai.

Liepos 22 d. sportininkų delegacija išvyko į Detroitą, kur svečiavosi pusantros dienos. Detroito lietuvių Sporto klubas suruošė jiems puikų priėmimą.

Iš Detroito mūsų sportininkai nuvyko į Clevelandą, kur jų laukė širdingas tautiečių sutikimas. Clevelande jie padėjo vainiką prie J. Basanavičiaus paminklo, kitą dieną apsilankė miesto merijoje, kur Clevelando meras jiems įteikė simbolinius miesto raktus. Buvo aplankyta „Didžiųjų ežerų” paroda, o vakare sužaistos krepšinio rungtynės su vietos lietuviais, pasibaigusios 29:28 šeimininkų naudai. Svetimų tautiečių buvo nuvežti prie Niagaros krioklio.

Kelionę baigė Niujorke, kur keturių dienų viešnagės metu buvo suorganizuotos trys sporto varžybos: lengvosios atletikos, krepšinio ir teniso. Išleistuvių banketas suruoštas Newarke. Didžioji vakaro dalis – Lietuvos sportininkų dainos, iki ašarų sujaudinusios ne vieną tautietį.

1937 m. liepos 31 – rugpjūčio 1 d., Lietuvos sportininkams viešint Niujorke, buvo surengtos teniso varžybos tarp lietuvių ir išeivijos sportininkų. Prizas - Amerikos lietuvio Kazio Paulausko dovana. Albino Katiliaus ir Vlodo Bakūno pareiškimu šią dovaną laimėjo Feliksas Giedrys. Sportininkai namo išplaukė laivu „Normandie”.

Buvo numatytas gražus tolesnis bendradarbiavimas su išeivija, tačiau visus planus nutraukė Lietuvos okupacija 1940 metais.

Tęsinys kitame numeryje

POSTAMENTAS SU TRIMIS SPORTININKŲ FIGŪROMIS.

JAV, Čikaga, autorius ir dirbtuvės nežinomi, 1937 m. Medis, metalas;

Įrašas: LIETUVIŲ VAIŽBOS BUTAS/ILLINOIS VALSTYBĖS/LIETUVOS SPORTO JAUNIMUI/ CHICAGO, ILLINOIS/ 1937 M., LIEPOS 21 D.

ANTANAS ANDRIULIS
VYTAUTAS AUGUSTAUSKAS
LEONAS BALTRUNAS
VLADAS BAKUNAS
ANTANAS CENFELDAS
FELIKSAS GIEDRYS
ALEKSAS JAKUTIS
FELIKSAS KRIAUCIUNAS
LIEUT. BRONIUS OŠKINIS
LEONAS PUSKUNIGIS
LAK JONAS PIRAGIUS
ZIGMAS PUŽINAUSKAS
STASYS SAČKUS
PRANAS TALŽUNAS
ANUPRAS TAMULYNAS

Amerikos lietuvių Čikagos jaunimo vaizbos buto dovana Lietuvos sportininkų delegacijai, viešėjusiai Čikagoje 1937 m. liepos 21d.

„Trofejas dovanojo: A. Kumskis nuo Chicago lietuvių sportininkų, Teisėjas Zūris nuo Chicago Lietuvių Vaizbos Buto ir kiti..”

SIMBOLINIS CLEVELENDO Miesto Raktas su skydeliu ir JAV valstybinės vėliavos spalvų kaspinais

JAV, Clevelandas, nežinomos dirbtuvės, 1937 m. Bronza; liejyba, auksavimas,

Įrašas: CLEVELAND 1796

Clevelando (JAV), miesto burmistro Hitz Burton dovana Lietuvos sportininkų delegacijos atstovui, Kūno Kultūros Rūmų direktoriui Vytautui Augustauskui, įteiktas sportininkų viešnagės metu, 1937 m. liepos 25–26 d.

Prakalbinti sielą

Atkelta iš 3 psl.

Ant nuotakos-našlės galvos buvo uždėtas erškėčių vainikas. Visa instaliacija buvo apglėbta skausmingais raudonos spalvos spinduliais. Nuo bažnyčios lubų, tiesiai virš gedulingos figūros – Trispalvė.

Rektorius Tomas Karklys aukojo gedulingas šv. Mišias. Sakydamas pamokslą, teigė, kad „istorijos pamiršti nevalia“ – nuotraukose žuvusiųjų ir nukankintų tremtinių partizanų gyvybės paaukotos vardan Lietuvos laisvės.

Dailininkė Ina Skardžiūtė-Kozel teigė: 'Karo nuotaka – našlė' – tai karo, bet kokio karo, visų karų aukoms skirtas kūrinys. Ir asmeniniu, ir univer-

saliu aspektu prisimenamos šeimos tų, kurie žuvo karo lauke. Nuotaka – didžiulė keturiolikos pėdų figūra, jos įvaizdį kuria šilkinis šydas. Ji jauna, stipri, jos atsakomybė – gyvenimo pratęsimas. Našlė – tuštuma už šydo, tuščias indas, kuriame liko vien praėjusio gyvenimo prisiminimai. Figūra padaryta iš audeklo, ant kurio atspausdintos nužudytų vyrų nuotraukos, padarytos po egzekucijų. Kaip istoriniai dokumentai šie atspausdinti vaizdai susiję su labai konkrečiu laiku ir konkrečia vieta, bet norėčiau, kad jie išreikštų universalų karo skausmo ir neakties jausmą. Šios nuotraukos man į rankas pateko griuvus Sovietų sąjungai, jos yra iš Vilniuje buvusių KGB bylų. Tai sovietų okupaciją lydė-

jusių įvykių dokumentai, Lietuvos žmonių genocido, vykdyto po 1944 metų, įrodymai. Jauni rezistentai buvo žudomi sovietų kareivių ir fotografuojami kaip barbariško karo trofėjai.

Aš – to laiko kūdikis, išaugintas praeities nuotakų ir našlių. Šiandien noriu pagerbti dabarties karų aukas, milijonus tų, kuriuos gaubia gedulo šydas”.

Kultūros kronika

Italijos respublikos prezidentas Sergio Mattarella Italijos ambasados Lietuvoje teikimu VU Senato pirmininkei, Filologijos fakulteto profesorei Dainorai Pociūtei-Abukevičienei suteikė antrojo laipsnio Italijos Žvaigždės ordiną (*Ordine della Stella d'Italia – Ufficiale*). Ordinas suteiktas už mokslo darbus, įtvirtinančius istorinius Lietuvos ir Italijos ryšius bei stiprinančius kultūrinį ir akademinį abiejų valstybių bendradarbiavimą. D. Pociūtė-Abukevičienė, be kitų darbų, yra parašiusi monografiją *Maištininkų katedros: Ankstyvoji reformacija ir lietuvių-italų evangelikų ryšiai*, (2008), sudariusi ir parengusi veikalą *Du laišukai: popiežiaus nuncijaus Luigi Lippomano ir kunigaikščio Mikalojus Radvilo Juodojo polemika (1556). / Two Letters: a Controversy between Papal Nuncio Luigi Lippomano and Duke Nicolaus Radvilas the Black (1556) (2015).*

Birželio 24–26 d. Lietuvos menininkai atidarė Berlyno Kiornerio parke vykiantį tarptautinį festivalį „48 Stunden Neukölln“ (48 Neuköllno valandos). Berlyne gyvenanti lietuvių menininkė Almyra Weigel pristatys savo naujausią instaliaciją. Kūrėja parko kūrybinę erdvę transformuos į „barokinę“ uolą, kuri, suformuota iš laikraščių, sukurs baroko stiliaus sodų ar rūmų aliuziją. Keturiolika „Auros“ teatro šokėjų, apsirengusių menininkės sukurtais įspūdingais laikraštiniais kostiumais, parko teritorijoje atliks šokio performansą „Sotus“, kuriam choreografiją kuria šokio teatro „Aura“ vadovė Birutė Letukaitė, o muziką – kompozitorius Antanas Jasenka.

Birželio 25 d. istorinėje Baronų Miunhauzenų šeimos pilyje įsikūrusioje Hobeck'o galerijoje (Leitzkau, Vokietija) atidaryta Lietuvos fotomeno bienalė, kurios pagrindinė tema – „Fotografinės istorijos“. Bienalėje 12 profesionalių fotomenininkų iš Lietuvos eksponuos išskirtine, specifine technika sukurtas fotografijas. Didingose pilies erdvėse bus pristatyta nespaltvota ir spalvota fotografija, taip pat fotografijos, sukurtos naudojant cianotipijas (rankomis spaustos fotografijos), žuvies akies metodus, infraraudonųjų spindulių technikas, pasitelkiamas medijų menas, bus pristatoma analoginė, šiuolaikinė bei interaktyvioji fotografija.

Birželio 17 dieną Berlyne, tarptautiniame Lichtenbergo kino nakčių ciklo festivalyje „Stadtlichter. Internationale Lichtemberger Filmnachte“ (Stadtlichter. Tarptautinės Lichtenbergo kino naktys) pristatyta lietuviškų trumpo metražo filmų programa. Šioje programoje bus galima pamatyti Berlyne jau ne pirmą kartą rodomus ir šio miesto publikos įvertinimo susilaukusius lietuvių režisierių filmus: Juliaus Markevičiaus „Per Europą Buratinu“ ir Marijos Stonytės „Kelių eismo taisyklės“. Abu režisieriai lankysis festivalyje ir vakaro metu pristatys savo filmus „Stadtlichter“ festivalio publikai. Lietuviškų filmų nakties programoje bus rodomi ir Lino Mikutos „Pakeleiviai“ ir Ernesto Jankausko „Anglijos karalienė pagrobė mano tėvus”.